

Sl.No. :

नामांक			Roll No.			

No. of Questions – 23

S-71-Sanskritam (T.L.)

No. of Printed Pages – 11

यहाँ से काटिए

माध्यमिक परीक्षा, 2022
SECONDARY EXAMINATION, 2022

तृतीय भाषा – संस्कृतम्

समय : 2.45 (पादोनहोरात्रयम्)

अधिकतमांका : 80

प्रश्न पत्र को खोलने के लिए यहाँ फाड़ें

परीक्षार्थिभ्यः सामान्यनिर्देशा :

- 1) परीक्षार्थिभिः सर्वप्रथमं स्वप्रश्नपत्रोपरि नामाङ्कः अनिवार्यतः लेख्यः ।
- 2) सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः ।
- 3) प्रत्येकं प्रश्नस्योत्तरं उत्तरपुस्तिकायामेव देयम् ।
- 4) प्रत्येकं प्रश्नभागस्य उत्तरं क्रमानुसारमेकत्रैव लेखितव्यम् ।

यहाँ से काटिए

प्र.3) अ) अधोलिखितम् अपठितगद्यांशं पठित्वा एतदाधारितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखत -[10 × 1 = 10]

स्त्रियो हि मातृशक्तेः प्रतीकभूताः भवन्ति। सुगृहिणी तदैव सा सम्भवति यदा सुशिक्षिता स्यात् । अतः स्त्रीणां कृते शिक्षायाः परमावश्यकता वर्तते । गृहस्य सुशिक्षिता स्त्री सद्गृहिणी, गृहलक्ष्मीः गृहस्वामिनी वा भवति, सैव मातृभूता सद्वंशं सन्नागरिकं च निर्मातुं प्रभवति। स्त्री समाजे धार्मिकसंस्काराणां सद्गुणादिकानां स्थापनां करोति । अतः समाजे राष्ट्रे वा स्त्रीणां समादरो मातृशक्तेश्च गौरवरक्षणं तदैव सम्भवति यदा ताः सुशिक्षिताः स्युः । केनापि उक्तञ्च -

‘यत्र नार्यस्तु पूज्यन्ते रमन्ते तत्र देवताः ।’

- i) उपर्युक्तगद्यांशस्य समुचितं शीर्षकं लिखत ।
  - ii) मातृशक्तेः प्रतीकभूताः काः भवन्ति?
  - iii) स्त्रीणां कृते कस्याः परमावश्यकता वर्तते?
  - iv) देवताः कुत्र रमन्ते?
  - v) ‘स्त्रीणां कृते शिक्षायाः आवश्यकता वर्तते।’ अत्र वर्तते क्रियायाः कर्तृपदं किम्
  - vi) ‘सुशिक्षिता स्त्री’ इत्यनयो पदयोः विशेषणपदं किम्?
  - vii) ‘यदा ताः सुशिक्षिताः स्युः।’ अत्र ताः इति सर्वनामपदं कस्य संज्ञापदस्य स्थाने प्रयुक्तम्?
    - क) देवताः इत्यस्य
    - ख) राष्ट्रः इत्यस्य
    - ग) स्त्रियः इत्यस्य
    - घ) समाजः इत्यस्य
  - viii) ‘अनादरः’ इति पदस्य विलोमपदं गद्यांशात् चित्वा लिखत ।
  - ix) ‘सद्वंशः’ इति पदस्य हिन्दी अर्थः कः?
  - x) ‘करोति’ इति पदे धातु-लकार-पुरुष-वचनं लिखत ।
- ब) i) कस्य मांसं स्थिरीभवति? [1]

अथवा

शतशकटीयानं किं मुञ्चति?

- ii) ‘शिशुलालनम्’ पाठः कस्मात् ग्रन्थात् संकलितः? [1]

अथवा

‘विचित्रः साक्षी’ पाठानुसारेण न्यायाधीशस्य नाम किम्?

खण्ड - ब**लघूत्तरात्मकप्रश्नाः -**

प्र.4) अधोलिखितपदयोः सन्धिविच्छेदं कृत्वा सन्धेः नामापि लिखत -

i) मनोहरः [1]

ii) वागीशः [1]

प्र.5) अधोलिखितयोः सन्धि कृत्वा सन्धेः नामापि लिखत -

i) नमः + ते [1]

ii) हरिम् + वन्दे [1]

प्र.6) अधोलिखितरेखाङ्कितपदयोः विग्रहं कृत्वा समासस्य नामापि लिखत -

i) बालकः प्रतिदिनं विद्यालयं गच्छति । [1]

ii) दशाननः लङ्कायाः राजा आसीत् । [1]

प्र.7) अधोलिखितरेखाङ्कितपदयोः समासं कृत्वा समासस्य नामापि लिखत -

i) महान् पुरुषः सर्वदा श्रेष्ठं कार्यं करोति । [1]

ii) माता च पिता च पूजनीयौ स्तः । [1]

प्र.8) अधोलिखितपदयोः उपसर्गं शब्दं च पृथक् पृथक् कृत्वा लिखत -

i) निर्बलः [1]

ii) आगमनम् [1]

प्र.9) मञ्जूषायां प्रदत्तैः अव्ययपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा लिखत -

i) अहम् ..... ग्रामं गच्छामि । (इति, अपि, बहिः) [1]

ii) सः गायकः ..... गीतं गायति । (मा, उच्चैः पुरा) [1]

प्र.10) अधोलिखितौ संख्यावाचिशब्दौ संस्कृते लिखत -

- i) 150 [1]
ii) 1025 [1]

प्र.11) अधोलिखितवाक्ययोः रेखाङ्कितपदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत -

- i) उद्यमेन समः बन्धुः नास्ति । [1]
ii) समीपे एका नदी वहति । [1]

प्र.12) अधोलिखितस्य श्लोकस्य अन्वयं कुरुत -

सेवितव्यो महावृक्षः फलच्छायासमन्वितः ।
यदि दैवात् फलं नास्ति छाया केन निवार्यते ॥

[2]

प्र.13) अधोलिखितवाक्ययोः शुद्धं कृत्वा लिखत -

- i) सः नेत्रात् काणः अस्ति । [1]
ii) राजा भिक्षुकं वस्त्राणि यच्छति । [1]

प्र.14) स्वपाठ्यपुस्तकात् श्लोकद्वयं लिखत यद् अस्मिन् प्रश्नपत्रे न स्यात् ।

[1 + 1 = 2]

प्र.15) 'बुद्धिर्बलवती सदा' इति कथायाः सारं हिन्दीभाषायां लिखत ।

[2]

प्र.16) अधोलिखितस्य पद्यांशस्य संस्कृतभाषायां भावार्थं लिखत -

[2]

अमन्त्रमक्षरं नास्ति, नास्ति मूलमनौषधम् ।
अयोग्यः पुरुषः नास्ति, योजकस्तत्र दुर्लभः ।

अथवा

व्यायामं कुर्वतो नित्यं, विरुद्धमपि भोजनम् ।
विदग्धमविदग्धं वा, निर्दोषं परिपच्यते ॥

खण्ड - स

प्र.17) अधोलिखितस्य गद्यांशस्य सप्रसंगं हिन्दीभाषायाम् अनुवादं कुरुत -

[3]

पदातिक्रमेण संचलन् सायं समयेऽप्यसौ गन्तव्याद् दूरे आसीत् । 'निशान्धकारे प्रसृते विजने प्रदेशे पदयात्रा न शुभावहा', एवं विचार्य स पार्श्वस्थिते ग्रामे रात्रिनिवासं कर्तुं कञ्चिद् गृहस्थमुपागतः । करुणापरो गृही तस्मै आश्रयं प्रायच्छत् ।

अथवा

“भो वासव! पुत्रस्य दैन्यं दृष्ट्वा अहं रोदिमि । सः दीन इति जानन्नपि कृषकः तं बहुधा पीडयति । सः कृच्छ्रेण भारमुद्वहति । इतरमिव धुरं वोढुं सः न शक्नोति । एतत् भवान् पश्यति न? इति प्रत्यवोचत् ।

प्र.18) अधोलिखितस्य पद्यांशस्य सप्रसङ्गं हिन्दी भाषायाम् अनुवादं लिखत -

[3]

गुणी गुणं वेत्ति न वेत्ति निर्गुणो,

बली बलं वेत्ति न वेत्ति निर्बलः ।

पिको वसन्तस्य गुणं न वायसः,

करी च सिंहस्य बलं न मूषकः ॥

अथवा

हरिततरुणां ललितलतानां माला रमणीया ।

कुसुमावलिः समीरचालिता स्यान्मे वरणीया ॥

नवमालिका रसालं मिलिता रुचिरं संगमनम् ।

शुचि ..... ॥

प्र.19) अधोलिखितस्य नाट्यांशस्य सप्रसङ्गं हिन्दीभाषायाम् अनुवादं लिखत -

[3]

- रामः - एष भवतोः सौन्दर्यावलोकजनितेन कौतूहलेन पृच्छामि - क्षत्रियकुलपितामहयोः सूर्यचन्द्रयोः को वा भवतोर्वंशस्य कर्ता ?
- लवः - भगवान् सहस्रदीधितिः ।
- रामः - कथमस्मत्समानाभिजनौ संवृत्तौ ?
- विदूषकः - किं द्वयोरप्येकमेव प्रतिवचनम् ?
- लवः - भ्रातरावावां सोदर्यौ ।

अथवा

- मयूरः - अरे वानर ! तूष्णीं भव । कथं त्वं योग्यः वनराजपदाय ? पश्यतु पश्यतु मम शिरसि राजमुकुटमिव शिखां स्थापयता विधात्रा एवाहं पक्षिराजः कृतः, अतः वने निवसन्तं मां वनराजरूपेणापि द्रष्टुं सज्जाः भवन्तु अधुना । यतः कथं कोऽप्यन्यः विधातुः निर्णयम् अन्यथा कर्तुं क्षमः ।
- काकः - (सव्यङ्ग्यम्) अरे अहिभुक् । नृत्यातिरिक्तं का तव विशेषता यत् त्वां वनराजपदाय योग्यं मन्यामहे वयम् ।

प्र.20) क्रमरहितानां षड्वाक्यानां क्रमपूर्वकं संयोजनं कुरुत -

[3]

- i) मूषकः परिश्रमेण जालम् अकृन्तत् ।
- ii) एकदा सः जाले बद्धः ।
- iii) सिंहः जालात् मुक्तः भूत्वा मूषकं प्रशंसन् गतवान् ।
- iv) एकस्मिन् वने एकः सिंहः वसति स्म ।
- v) सः सम्पूर्णं प्रयासम् अकरोत् परं बन्धनात् न मुक्तः ।
- vi) तदा तस्य स्वरं श्रुत्वा एकः मूषकः तत्र आगच्छत् ।

अथवा

अधोलिखितेषु पञ्चशब्देषु केचन त्रयाणां शब्दानां प्रयोगं कृत्वा संस्कृते वाक्यनिर्माणं कुरुत -

प्रातःकाले, चन्द्रः, नदी, पवनः, उद्यानम्

खण्ड - द

प्र.21) भवती राजकीय-उच्च-माध्यमिक-विद्यालय-चन्द्रपुरस्य दशम्याः कक्षायाः छात्रा रेवती अस्ति । भवती रुग्णा, अतः स्वप्रधानाचार्याय दिनद्वयस्य रुग्णतावकाशार्थं प्रार्थनापत्रं लिखतु । [4]

अथवा

भवान् योगेन्द्रः । स्वकीयं मित्रं देवेन्द्रं प्रति ग्रीष्मावकाशे भ्रमणविषये अधोलिखितपत्रं मञ्जूषापदसहायतया पूर्यित्वा लिखत -

प्रस्तावः, प्रबलेच्छा, सादरप्रणामः, कुशलतां, आनन्दानुभवं

हिमाचलप्रदेशं, शीघ्रमेव, मातृपितृभ्यां

ज्वालापुरतः

दिनांक : 24.04.2022

प्रियमित्र देवेन्द्र !

नमस्ते।

अत्र अहं कुशलः, भवतः ..... कामये ।

अहं ..... सह अस्मिन् ग्रीष्मावकाशसमये भ्रमणार्थं ..... गमिष्यामि । भवान् अपि अस्माभिः सह तत्र चलतु इति मम ..... अस्ति । वयं सर्वे मिलित्वा ..... करिष्यामः । मदीयः अयं ..... भवते रोचते चेत्, ज्ञापयतु ।

परिवारे पूज्येभ्यो सर्वेभ्यो जनेभ्यो मम ..... निवेदनीयः । पत्रस्योत्तरं ..... प्रेषणीयम्

भवतः मित्रम्

योगेन्द्रः

प्र.22) मञ्जूषायाः उपयुक्तपदानि चित्वा मातृपुत्रयोः मध्ये वार्तालापं पूर्यत -

[4]

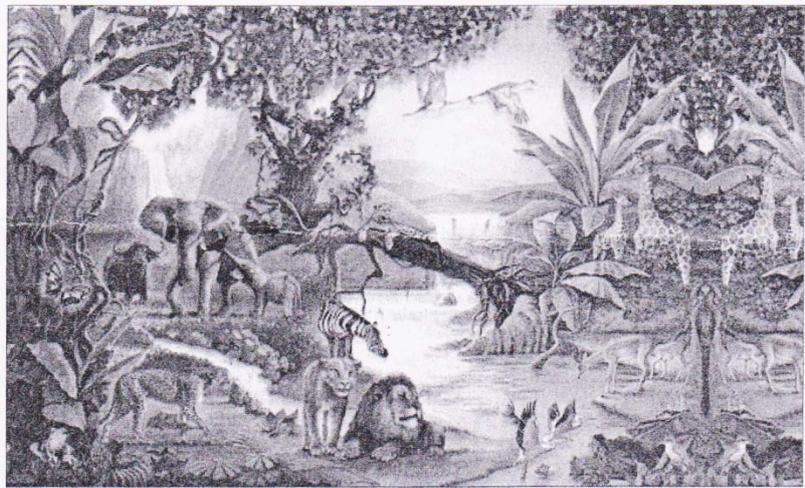
पूर्वमेव, वस्तूनि, आपणं, त्वं, सायंकाले,
किमर्थम्, मातुलः, विद्यालयस्य

- माता - व्योमकेश ! ..... किं करोषि ?
- व्योमकेशः - अहं मम ..... गृहकार्यं करोमि ।
- माता - पुत्र गृहकार्यानन्तरम् ..... गत्वा ततः दुग्धं शाकफलानि च आनय ।
- व्योमकेशः - अहं ..... पुस्तकं क्रेतुम् आपणं गमिष्यामि तदा दुग्धं शाकफलानि च आनेष्यामि ।
- माता - सायंकाले न, त्वं तु ..... गत्वा आनय ।
- व्योमकेशः - शीघ्रं ..... ?
- माता - अद्य तव ..... आगमिष्यति, अतः, भोजनं समयात् पूर्वमेव पक्ष्यामि ।
- व्योमकेशः - मातुलः आगमिष्यति चेत् अहम् इदानीम् एव गत्वा ..... क्रीत्वा आगच्छामि ।

अथवा

चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया संस्कृतेन अष्टवाक्यानि निर्माय लिखत -

वृक्षाः, वहति, हरिणाः, पिबन्ति,
तडागः, कमलानि, सुगन्धः, खादति

प्र.23) अधोलिखितेषु वाक्येषु केषाञ्चन चतुर्णां वाक्यानां संस्कृत भाषया अनुवादं करोतु -

[4 × 1 = 4]

- i) बालक वेदमन्त्र पढता है ।
- ii) छात्रा कलम से पत्र लिखती है ।
- iii) मोहन राम के साथ जाता है ।
- iv) विद्यालय के चारों ओर खेत हैं ।
- v) रमेश सिंह से डरता है ।
- vi) कवियों में कालिदास श्रेष्ठ है ।

DO NOT WRITE ANYTHING HERE